

אתר המורשת "חומה ומגדל" (תל עמל) – אתר משוחזר מקום קטן עם סיפור חלוצי גדול!

חומה ומגדל – תל-עמל

בראשית אפריל 1936, פרצו ביפו מאורעות תרצ"ו-תרצ"ט / 1936-1939. הם החלו בגל של שביתות והתקפות דמים על האוכלוסייה היהודית, על יישובים מבודדים ועל הכוחות הבריטים שהיו אז בארץ. המאורעות פרצו על רקע התחושה שכוחו של היישוב היהודי הולך וגדל. בראש המרד עמד המופתי הירושלמי, חאג' אמין אל-חוסייני, ובאזורי הארץ, בעיקר בשומרון ובגליל, החלו לפעול כנופיות צבאיות ערביות.

הבריטים תגברו את כוחותיהם בארץ ובמקביל הקימו מסגרות צבאיות משותפות עם היישוב היהודי. פעילותם של הנוטרים – שוטרים יהודיים תחת פיקוד בריטי – הורחבה. כמו-כן הוקמו פלגות הלילה המיוחדות בפיקודו של צ'ארלס אורד וינגייט, ופלוגות השדה (הפ"ש) בפיקודו של יצחק שדה.

מנהיגי היישוב היהודי – הסוכנות היהודית, ההגנה, הקרן הקיימת לישראל והמרכז החקלאי – חיפשו דרכים להרחיב את שטח השליטה היהודית, לרכוש קרקעות ולהקים יישובים יהודיים נוספים באזורים בהם נרכשו קרקעות והאוכלוסייה היהודית הייתה דלילה. כבר בשנת 1929 עוצבו העקרונות בעניין הקמת יישובים יהודיים באזורים אלה. בין השאר נקבע כי יש להקים קבוצות יישובים הקרובים זה לזה, להקים בנקודות הגבוהות והשולטות בשטח, ולדאוג למערכת תחבורה וקשר קצרה ובטוחה.

עם תחילת המאורעות, הותקפו יישובים רבים והיו פגיעות רבות בנפש וברכוש. כתוצאה מכך הוחלט להקים יישובים רבים באזורים שהיו בבעלות יהודית, ולעבות את מספר היישובים באזורי הספר. לשם כך היה צורך בהתארגנות ובהקמה מהירה של יישובים, תוך הקפדה על אפשרות הגנה במקרה של התקפת כנופיות.

את פריצת הדרך בהתיישבות בתקופה זו החלו חברי תל-עמל (ניר דוד), שישבו בקיבוץ בית-אלפא. במשך שנתיים הם עיבדו את אדמות הקק"ל ברחבי עמק בית-שאן, עד פרוץ המאורעות. לאחר ששדותיהם על גדות נחל האסי (תל שוק) הותקפו ונשרפו, הוקמה וועדה של חברי הקיבוץ, בראשותו של שלמה גרזובסקי (גור) ובעידודו של חיים שטורמן מעין חרוד, ועובדה תכנית להקמת יישוב תוך יום אחד. עיקרה של ההצעה היה להכין חלקי מבנים, מגדל וחומות עץ, להסיעם בהסתר אל האתר המיועד להקמה ושם, בעזרת מתנדבים מיישובי הסביבה, להקים את החומה, שבין קירותיה חצץ, שלשה-ארבעה צריפים שימשו למגורים, חדר אוכל, מרפאה וכדומה, ובמרכז להרים מגדל שימש כמגדל-תצפית וקשר. שטחו של היישוב השתרע על 35*35 מ' ותקציב הקמתו הסתכם ב-400 לירות ארץ-ישראליות.

אתר המורשת חומה ומגדל (תל עמל)

טלפון: 04-6581017 דוא"ל: homa@npa.org.il

גן לאומי גן השלושה, מ.א. עמק המעינות

אתר אינטרנט: <https://www.parks.org.il/reserve-park/shlosha/>

אתר המורשת "חומה ומגדל" (תל עמל) – אתר משוחזר מקום קטן עם סיפור חלוצי גדול!

לכל קבוצת מקימים הצטרפה כיתת נטרים שאבטחה את העלייה, ובנוסף לכך הוקמו בכל יישוב "סליקים" ובהם נשק בלתי לגאלי.

שיטת הקמה זו, שנוסתה לראשונה בעליית תל-עמל ב – 10 בדצמבר 1936, אומצה ע"י מנהיגי היישוב והפכה לשיטת ההקמה של מעל 50 יישובים, שהוקמו בין השנים 1936 – 1939, הם יישובי "חומה ומגדל".

חלק מהיישובים הותקף מיד עם עלייתם על הקרקע וחלקם – זמן-מה לאחר מכן. אם כי את תל-עמל לא העזו לתקוף, חמישה מחבריה נפלו בהתנקשויות בשדות ובקרבות עם הכנופיות הערביות. אולם למרות ההתנכלויות הרבות, ההתקפות הקשות והנפגעים, לא ניטש אף יישוב.

המעשה החלוצי של חברי תל-עמל ופריצת הדרך בשיטת התיישבות "חומה ומגדל", הביאו להקמה מואצת של עשרות יישובים ברחבי הארץ. יישובים אלה הוקמו באזורים דלי אוכלוסייה יהודית, בעלי חשיבות ביטחונית, והם שסייעו בקביעת גבולותיה של מדינת ישראל.

* * *

* שמו הרשמי של הקיבוץ: **ניר דוד (תל-עמל)**, הראשון ליישובי "חומה ומגדל"